

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ครอบครัว” เป็นบริบทของชีวิตที่อยู่ใกล้ตัวเด็กและเยาวชนมากที่สุด เด็กเกิดมาจำเป็นต้องอาศัยพึ่งพาบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูที่ให้ความรักความอบอุ่นและสนองตอบความต้องการพื้นฐานของชีวิต การอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมตามศักยภาพและความต้องการในแต่ละช่วงวัย ตลอดจนการอุ้มชูอบรมสั่งสอนขัดเกลาเด็กให้มีบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในสังคม ย่อมส่งผลกระทบต่อระดับคุณภาพของประชากร อีกทั้งมีผลต่อคุณภาพของสังคมโดยรวม ปัจจุบันครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะ โครงสร้างและรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะการทำหน้าที่ของครอบครัว การสืบทอดค่านิยมทางวัฒนธรรมไทยและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม การเกื้อหนุนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งการเผชิญปัญหาและการปรับตัวของครอบครัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม การทำความเข้าใจกับวิถีชีวิตครอบครัวไทยยุคนี้พร้อมกับความพยายามที่จะทำให้ครอบครัวไทยอยู่รอดด้วย “กลไกการเรียนรู้ในครอบครัว” เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของสถาบันครอบครัวไทย

ในยุคของการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาสำหรับบุคคลทุกช่วงอายุ โดยมุ่งเน้นการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้บุคคลแต่ละคนสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตลอดเวลา “การเข้าถึงองค์ความรู้ด้านครอบครัวศึกษา” (Family Education) ถือเป็นสาระความรู้หนึ่งที่มีความหมายสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัวและในสังคม โดยที่ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานอันดับแรก ก่อกำเนิดชีวิตและหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ให้กับแต่ละบุคคล การศึกษาหรือการให้ความรู้เรื่องชีวิตครอบครัวจึงได้รับความสนใจจากนักวิชาการหลากหลายสาขาวิชา แตกต่างกันไปตามมุมมองหรือจุดเน้นของศาสตร์นั้น ๆ ซึ่งแต่ละศาสตร์ต่างมีความพยายามที่จะนำความรู้ ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าตามแนวทางของตนมาใช้เผยแพร่ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพของคนและสังคมส่วนรวม สำหรับแนวคิดทางมนุษยนิเวศศาสตร์ (Human Ecology) ได้ใช้กรอบความคิดของ “ระบบมนุษยนิเวศ” (Human Ecological System) ในการศึกษาและให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับบริบทแวดล้อมตัวมนุษย์ โดยเฉพาะบริบทครอบครัว (family context) และบริบทชุมชน (societal context) โดยมนุษยจะเรียนรู้และปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสภาวะการณ์ต่าง ๆ การเรียนรู้

เรื่องครอบครัวจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยงานย่อยของสังคมที่มนุษย์ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตัวมนุษย์มากที่สุด พฤติกรรมและการแสดงออกของผู้คนในสังคมล้วนแต่หล่อหลอมมาจากวิถีชีวิตในครอบครัวทั้งสิ้น

ปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) โดยมุ่งเน้น “การพัฒนาสังคมอยู่เย็นเป็นสุข” (Green and Happiness Society) ร่วมกัน และยึดหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (Philosophy of Sufficiency Economy) เป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการที่เป็นองค์รวม โดยมีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เพื่อให้คนไทยมีคุณธรรมนำความรู้ ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของสังคมในทุกระดับ เริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว ซึ่งสถาบันครอบครัวถือได้ว่าเป็นสถาบันพื้นฐานหลักที่สำคัญยิ่ง ในการพัฒนาคุณภาพคน ตลอดจนเป็นฐานราก (foundation) ความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของชุมชน สังคม และประเทศชาติ นอกจากนี้ ตามนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว พ.ศ. 2547-2556 (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว 2547) ได้กำหนดให้ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาครอบครัวเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ ภายใต้ยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาศักยภาพของครอบครัวแบบองค์รวม โดยมีมาตรการในการเตรียมความพร้อมคู่หูชายก่อนแต่งงานสร้างครอบครัว และส่งเสริมสนับสนุนให้สมาชิกครอบครัวมีความรู้ ทักษะ รู้คุณค่า และรับผิดชอบปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทและสถานภาพของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัว ที่สอดคล้องกับวงจรชีวิตมนุษย์และครอบครัว (human and family life cycle) หากสมาชิกครอบครัวมีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา การดำเนินชีวิตของสมาชิกแต่ละคนในฐานะปัจเจกบุคคลและในภาพรวมของความเป็นครอบครัว ก็ย่อมเป็นไปอย่างราบรื่นมีความสุข ดังนั้น การเรียนรู้สำหรับครอบครัวในสภาพสังคมปัจจุบันจึงจำเป็นต้องมีช่องทางการเรียนรู้ที่เปิดกว้างหลากหลาย สามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีสาระที่เป็นประโยชน์ สอดคล้องกับความต้องการในการดำเนินชีวิตของครอบครัวที่มีรูปแบบหลากหลายมากขึ้น

เนื่องจากนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันตระหนักถึงความสำคัญของการนำหลักคิดและสาระสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกระดับ เพื่อให้เกิดการพัฒนาหลักคิดคุณธรรมหนุนนำชีวิตและการพึ่งพาตนเอง อันนำไปสู่ความร่มเย็นเป็นสุขของคนไทยและสังคมไทย ตลอดจนในปี 2550 รัฐบาลได้เชิญชวนให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าพร้อมใจกันน้อมนำหลักคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาคนในทุกภาคส่วน เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระชนมายุครบ 80 พรรษา ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาองค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษา (e-Family Learning) ด้วยระบบการศึกษาทางไกล ในลักษณะ

ของการนำเสนอข้อมูลบนเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ผ่านการประมวลและนำเสนอองค์ความรู้และสารสนเทศเกี่ยวกับหลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งมีการศึกษาเพื่อนำเสนอแบบอย่างหรือตัวอย่างที่ดี (Good Practices) ของการใช้ชีวิตครอบครัวแบบพอเพียงในทางปฏิบัติจริง จึงเป็นประเด็นหัวข้อนำร่องที่จะเป็นจุดเริ่มต้นของโครงสร้างเนื้อหาสาระของการเรียนรู้ครอบครัวศึกษาบนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ภายใต้หัวข้อเรื่อง “ครอบครัวกับความพอเพียง” (Family and Sufficiency)

การพัฒนาองค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษา (e-Family Learning) ครั้งนี้ อยู่ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เพื่อเป็นการเปิดช่องทางการเรียนรู้ที่กว้างขวางทันสมัยสำหรับครอบครัวและผู้สนใจงานด้านครอบครัว ในลักษณะของการให้บริการเผยแพร่องค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษา ผ่านสื่อเว็บไซต์ภายใต้โครงการแม่บท “การพัฒนาศูนย์ความรู้เพื่อบริการสังคม” ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ซึ่งจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวไทยให้ราบรื่นผาสุกยิ่งขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

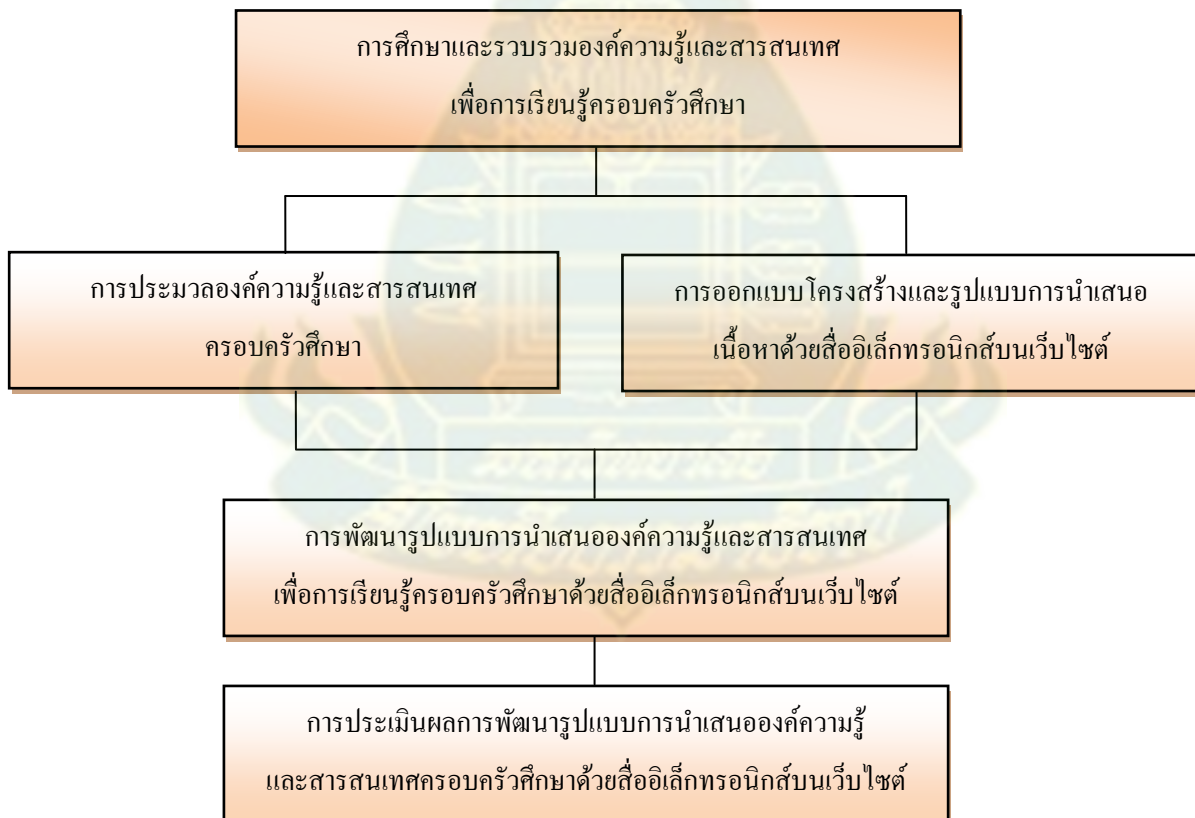
1. เพื่อพัฒนารูปแบบการนำเสนอองค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษา : ครอบครัวกับความพอเพียง ผ่านเว็บไซต์ของศูนย์ความรู้เพื่อบริการสังคม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
2. เพื่อประเมินผลการใช้เว็บไซต์ในการให้บริการเผยแพร่องค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษา : ครอบครัวกับความพอเพียง ผ่านการดำเนินงานของศูนย์ความรู้เพื่อบริการสังคม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

3. ประเด็นปัญหาการวิจัย

1. รูปแบบการนำเสนอองค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษาผ่านเว็บไซต์ของศูนย์ความรู้เพื่อบริการสังคม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ควรเป็นอย่างไร
2. ผลการใช้เว็บไซต์ในการให้บริการเผยแพร่องค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษาผ่านการดำเนินงานของศูนย์ความรู้เพื่อบริการสังคม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นอย่างไร

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีกรอบแนวคิดในลักษณะของการวิจัยและการพัฒนาองค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษา เพื่อศึกษารูปแบบขององค์ความรู้และสารสนเทศครอบครัวศึกษาที่เหมาะสมตามความต้องการของผู้ใช้บริการเว็บไซต์ภายใต้โครงการแม่บท “การพัฒนาศูนย์ความรู้เพื่อบริการสังคม” ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช โดยมีการศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษาในหัวข้อครอบครัวกับความพอเพียง เพื่อนำไปสู่การประมวลองค์ความรู้และสารสนเทศครอบครัวศึกษาสำหรับการออกแบบโครงสร้าง และรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาองค์ความรู้และสารสนเทศครอบครัวศึกษาด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์บนหน้าจอบริบทเว็บไซต์ พร้อมทั้งพัฒนารูปแบบการนำเสนอเนื้อหาองค์ความรู้และสารสนเทศครอบครัวศึกษาด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องประเมินผลรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาองค์ความรู้และสารสนเทศครอบครัวศึกษาด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ สำหรับการปรับปรุงแก้ไขให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการในการใช้ประโยชน์ต่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษา (ดูภาพที่ 1.1)

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้เข้าเยี่ยมชมหรือผู้ใช้บริการเว็บไซต์ภายใต้โครงการแม่บท “การพัฒนาศูนย์ความรู้เพื่อบริการสังคม” ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ซึ่งเป็นประชาชนหรือผู้สนใจทั่วไป จำนวน 100 คน

กลุ่มที่ 2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการวิจัย ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านครอบครัวศึกษาและด้านการพัฒนาเครือข่ายสารสนเทศ และผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานหรือองค์กรภาคีเครือข่ายงานด้านครอบครัวที่มีการให้บริการองค์ความรู้หรือสารสนเทศด้านครอบครัว จำนวน 50 คน

5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนางองค์ความรู้และสารสนเทศเรื่องหลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับแนวปฏิบัติการใช้ชีวิตครอบครัวแบบพอเพียงในพื้นที่ภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สระบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี ชัยนาท และลพบุรี

5.3 ขอบเขตด้านเวลา ดำเนินการศึกษาในช่วงเดือนพฤษภาคม 2550-เมษายน 2551

6. ระยะเวลาดำเนินการวิจัย ใช้เวลาศึกษา 12 เดือน ตั้งแต่วันที่ 12 มิถุนายน 2550-11 มิถุนายน 2551

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

7.1 องค์ความรู้เพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษา หมายถึง เนื้อหาความรู้เกี่ยวกับครอบครัวที่รวบรวมมาจากแหล่งข้อมูลทางวิชาการต่าง ๆ และนำมาคัดสรรสาระเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ในประเด็นเรื่อง “ครอบครัวกับความพอเพียง” เพื่อนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบของสื่ออิเล็กทรอนิกส์บนหน้าจอภายใต้โครงการแม่บท “การพัฒนาศูนย์ความรู้เพื่อบริการสังคม” ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

7.2 สารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษา หมายถึง ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับครอบครัวที่รวบรวมมาจากแหล่งข้อมูลทางวิชาการต่าง ๆ และนำมาประมวลข้อสรุปและเรียบเรียงเนื้อหาใหม่รวมทั้งจากการถอดบทเรียนเรื่องราวหรือประสบการณ์ชีวิตจริงของครอบครัวที่เป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตครอบครัวแบบพอเพียง เพื่อนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ บนหน้าจอภายใต้โครงการแม่บท “การพัฒนาศูนย์ความรู้เพื่อบริการสังคม” ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

7.3 ครอบครัวยุคใหม่กับความพอเพียง หมายถึง ประเด็นเนื้อหาเฉพาะที่มุ่งเน้นสาระความรู้ ด้านครอบครัวกับด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตครอบครัว บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบบูรณาการเป็นองค์รวม โดยคำนึงถึงหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการควบคุมกันในตัวที่ดีต่อผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในครอบครัว ตลอดจนการใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นแนวทางปฏิบัติ ควบคู่ไปด้วย

7.4 ครอบครัวยุคใหม่กับความพอเพียง หมายถึง ครอบครัวยุคใหม่ที่ได้รับการคัดเลือกกว่ามีการดำเนินชีวิต ครอบครัว บนพื้นฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามเกณฑ์การประเมินหมู่บ้านต้นแบบ เศรษฐกิจพอเพียง ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

8.1 ประชาชนและผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี ตลอดจนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษาผ่านเว็บไซต์ของ “ศูนย์ความรู้เพื่อบริการสังคม” มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยเฉพาะเกี่ยวกับหลักคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางการใช้ชีวิตครอบครัวแบบพอเพียง

8.2 คณาจารย์ของสาขาวิชาได้พัฒนาองค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษาผ่านกระบวนการวิจัยเชิงพัฒนาที่เป็นรูปธรรมและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ตลอดจนเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชนให้พึ่งพาตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านช่องทางในระบบการศึกษาทางไกล

8.3 มหาวิทยาลัยมีช่องทางเผยแพร่องค์ความรู้และสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ครอบครัวศึกษาด้วย ระบบการศึกษาทางไกล ในลักษณะของสื่อประสมที่หลากหลายบนเว็บไซต์ของ “ศูนย์ความรู้เพื่อบริการสังคม” เป็นการให้บริการวิชาการแก่สังคมในลักษณะของการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เข้าถึงได้ง่าย และสอดคล้องกับปรัชญาการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนหรือผู้สนใจทั่วไป